

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU
ODELJENJU ZA PSIHOLOGIJU

Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

**„Primena analize verbalne produkcije u selekcionom intervjuu“ kandidatkinje Sofije
Čerović**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 29.03.2018. godine imenovana je komisija za ocenu doktorske disertacije Sofije Čerović pod nazivom „Primena analize verbalne produkcije u selekcionom intervjuu“. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i o njoj podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatu

Sofija Čerović rođena je 20.02.1989. u Beogradu gde je završila osnovnu školu „Bora Stanković“ i Četvrtu gimnaziju. Osnovne studije psihologije upisala je 2008., a završila 2012. sa prosečnom ocenom 8.85. Master akademske studije, modul Psihologija rada, završila je 2013. godine sa prosečnom ocenom 10.00, odbranivši master rad pod nazivom „Moderatorski efekat osobina ličnosti intervjua pri proceni kandidata u selekcionom intervjuu“ (mentor dr Ivana Petrović) sa ocenom 10. Doktorske studije psihologije upisala je 2015. godine i tokom njih ostvarila prosečnu ocenu 10.00.

Tokom školske 2012/2013 godine Sofija Čerović je učestvovala u izvođenju nastave na osnovnim akademskim studijama psihologije Filozofskog fakulteta u Beogradu, na kursevima *Selekcija i procenjivanje zaposlenih* i *Ponašanje potrošača i marketing*. Takođe, učestvovala je u različitim aktivnostima Odeljenja za psihologiju, kao i u naučno-istraživačkim aktivnostima sprovedenim u okviru projekta *Identifikacija, merenje i razvoj kognitivnih i emocionalnih kompetencija važnih društvu orijentisanom na evropske integracije*. Od juna 2013. godine zaposlena je u kompaniji Saga d.o.o. Beograd u Sektoru za upravljanje ljudskim resursima.

Sofija Čerović je do sada objavila tri rada u naučnim časopisima (dva međunarodnog karaktera i jedan u nacionalnom časopisu) i imala 23 saopštenja na međunarodnim i nacionalnim konferencijama (tri objavljena u celini, a ostala u izvodu).

Osnovni podaci o disertaciji

Rukopis doktorske disertacije Sofije Čerović pod nazivom „Primena analize verbalne produkcije u selekcionom intervjuu“ sadrži ukupno 200 strana. Rad je pisan na srpskom jeziku, štampan je na papiru A4 formata, sa marginama od 30mm. Prored osnovnog teksta je podešen na 1.5 red. Rad sadrži ukupno 18 tabela u osnovnom tekstu i 13 u priložima. Tekst je podeljen na sledeće veće celine: Uvod (str. 1-40), Metod (str. 41-57), Rezultati (str. 58-95), Diskusija (str. 96-130), Zaključak (str. 131), Literatura (str. 132-163) koja sadrži 309 referenci i Prilozi (str. 164-195).

Predmet i cilj disertacije

Predmet doktorske disertacije je ispitivanje uloge analize verbalne produkcije u procesu selekcije. Kako bi se govorilo o potencijalu analize verbalne produkcije kao dopune tradicionalnim tehnikama selekcije neophodno je proveriti da li verbalna produkcija u selekcionom intervjuu pruža informacije o karakteristikama kandidata. Dosadašnja istraživanja su pokazala da se u verbalnoj produkciji mogu pronaći indikatori nekih karakteristika individue, poput bazičnih crta ličnosti i verbalne inteligencije, međutim, nema nalaza koji bi pokazali da li isti odnosi važe i u situaciji selekcionog intervjuu. Zbog toga je u prvom delu istraživanja provereno da li u specifičnom kontekstu, odnosno u selekcionom intervjuu, individualne razlike u verbalnoj produkciji predstavljaju markere karakteristika kandidata relevantnih za posao, kao što su bazične crte ličnosti i inteligencija kandidata. U drugom delu istraživanja ispitivani su verbalni znakovi koje procenjivači koriste kako bi doneli zaključke o karakteristikama kandidata relevantnim za posao, odnosno utvrđeni su aspekti verbalne produkcije na osnovu kojih procenjivači procenjuju bazične crte ličnosti i inteligenciju kandidata, kao i podobnost kandidata za obavljanje posla.

U skladu sa predmetom istraživanja postavljeni su sledeći ciljevi: 1. ispitivanje odnosa između različitih kategorija verbalne produkcije kandidata u selekcionom intervjuu i bazičnih dimenzija ličnosti kandidata predstavljenih HEXACO modelom ličnosti. 2. ispitivanje odnosa između inteligencije kandidata i različitih kategorija verbalne produkcije kandidata u selekcionom intervjuu. 3. ispitivanje odnosa između kategorija verbalne produkcije kandidata

i procenjivačeve procene bazičnih dimenzija ličnosti kandidata predstavljenih HEXACO modelom ličnosti. 4. ispitivanje odnosa između kategorija verbalne produkcije kandidata i procene inteligencije kandidata. 5. ispitivanje odnosa između kategorija verbalne produkcije kandidata i procene podobnosti kandidata za obavljanje posla.

Osnovne hipoteze

Hipoteze istraživanja preciziraju očekivanja u vezi sa ciljevima, a postavljene su na osnovu detaljne analize relevantne naučne literature. U vezi sa prvom dva cilja formulisane su sledeće hipoteze:

H1. Između bazičnih dimenzija ličnosti HEXACO modela i kategorija verbalne produkcije u selekcionom intervjuu biće pronađene veze koje odgovaraju onima koje su dobijene u većem broju dosadašnjih bazičnih istraživanja i to:

H1a. Očekuje se da će Poštenje biti povezano sa češćom upotrebom zamenica prvog lica množine, reči iz kategorije inkluzija i onih koje se odnose na pozitivne emocije, kao i ređim referiranjem na teme kao što su smrt i uništenje.

H1b. Emocionalnost će biti povezana sa učestalijom upotrebom zamenica prvog lica jednine, negacija, reči koje se odnose na negativne emocije, strah, bes, diskrepancu i inkluziju, kao i ređim korišćenjem reči koje se odnose na posao.

H1c. Ekstraverzija će biti povezana sa učestalijom upotrebom zamenica prvog lica jednine i drugog lica, reči koje se odnose na socijalne procese, porodicu, prijatelje, druge osobe i na pozitivne emocije, kao i sa ređom upotrebom negacija.

H1d. Indikatori Saradljivosti u verbalnoj produkciji biće učestalija upotreba reči koje se odnose na pozitivne emocije, a ređa upotreba reči koje oslikavaju negativne emocije, negacija, informalizama, psovki i žargona, kao i ređe referiranje na teme poput smrti.

H1e. Savesnost će biti povezana sa ređom upotrebom negacija, psovki i žargona, kao i reči koje se odnose na negativne emocije, diskrepancu i smrt. Takođe, savesne osobe češće će govoriti o postignuću i poslu i upotrebljavati reči koje se odnose na sigurnost u ono što govore.

H1f. Otvorenost će se u verbalnoj produkciji manifestovati preko ređe upotrebe zamenica i referiranja na prošlost i socijalne procese, kao i preko češćeg korišćenja članova, predloga i veznika.

H2. Očekuje se da će inteligentniji kandidati češće upotrebljavati reči koje se odnose na pozitivne emocije, a ređe reči koje se odnose na inkluziju, kao i da će biti koncizniji (tj. koristiti ukupno manji broj reči) i upotrebljavati više reči koje se odnose na posao i vreme.

U vezi sa trećim, četvrtim i petim ciljem postavljene su hipoteze koje se odnose na povezanost između verbalne produkcije kandidata sa procenom osobina ličnosti (**H3a-H3f**), inteligencije (**H4**) i podobnosti kandidata za obavljanje posla (**H5**).

H3. Pretpostavke vezane za odnos između verbalne produkcije kandidata i intervjuerove procene ličnosti kandidata biće bazirane na nalazima dva bazična istraživanja koja su ispitivala na koji način se na osnovu verbalne produkcije procenjuju osobine ličnosti.

H3a. S obzirom na to da ne postoje istraživanja koja su ispitivala verbalne znakove za procenu Poštenja, pretpostavke u pogledu ove dimenzije će biti bazirane na istraživanjima koja su se bavila povezanošću verbalne produkcije i Poštenja merenog samoprocenom, te se očekuje da će procenjivači kao poštenije proceniti one kandidate koji češće upotrebljavaju zamenice prvog lica množine, reči koje se odnose na pozitivne emocije i inkluziju, a ređe govore o temama kao što su smrt i uništenje.

H3b. Verbalni znakovi koje će procenjivači koristiti za procenu Emocionalnosti biće manji broj reči, učestalije korišćenje zamenica prvog lica jednine, psovki i reči koje se odnose na negativne emocije i bes.

H3c. Procenjivači će kao ekstravertnije proceniti one osobe koje koriste veći broj reči, zamenice trećeg lica jednine, više psovki i koje češće upotrebljavaju reči koje se odnose na pozitivne emocije, perceptivne procese i odobravanje.

H3d. Zaključke o Saradljivosti kandidata procenjivači će donositi na osnovu učestalije upotrebe kompleksnih reči i reči koje se odnose na uvid, kao i ređe upotrebe zamenica prvog lica jednine, psovki, reči koje se odnose na negativne emocije, bes i glagola u prošlom vremenu.

H3e. Kao verbalne znakove za procenu Savesnosti, procenjivači će koristiti učestaliju upotrebu kompleksnih reči, reči koje se odnose na naglašavanje razlika, postavljanje granica, posao, kao i ređe korišćenje psovki i reči koje se odnose na negativne emocije i bes.

H3f. Procena Otvorenosti biće povezana sa učestalijim korišćenjem reči koje se odnose na kognitivne procese, uvid i diskrepancu, perceptivne procese i slušanje, kao i sa ređim referiranjem na socijalne procese i prošlost.

H4. S obzirom na to da se nijedno istraživanje do sada nije bavilo verbalnim znakovima na osnovu kojih procenjivač procenjuje inteligenciju osobe, očekivanja u ovom istraživanju biće zasnovana na istraživanju koje je ispitivalo jezičke indikatore verbalne inteligencije. Pretpostavlja se da će procenjivači proceniti kao inteligentnije one kandidate koji češće upotrebljavaju reči koje se odnose na pozitivne emocije, a ređe one koje se odnose na inkluziju.

H5. Pretpostavlja se da će procenjivači kao podobnije za obavljanje posla proceniti one kandidate koji više govore, češće upotrebljavaju zamenice, a posebno one u množini, reči koje se odnose na pozitivne i tople međuljudske emocije, perceptivne procese i kvantifikatore, a ređe govore sa sigurnošću, o konkretnim poslovima i o negativnim emocijama.

Sadržaj disertacije i ostvareni rezultati

U uvodnom delu kandidatkinja daje detaljan pregled i vrši analizu dosadašnjih istraživanja procesa selekcije i tehnika selekcije, sa posebnim naglaskom na selekcionom intervjuu, odnosno na vrste selekcionog intervjuu, konstrukte koji se u njemu procenjuju kao i psihometrijska svojstva selekcionog intervjuu. Zatim, daje kratak istorijski pregled razvoja ideje o odnosu verbalne produkcije i ličnosti, kao i kritički prikaz automatske analize verbalne produkcije. Sledi detaljan pregled i sinteza dosadašnjih bazičnih istraživanja odnosa verbalne produkcije i inteligencije i samoprocenjenih osobina ličnosti, kao i verbalne produkcije sa procenom inteligencije, osobina ličnosti i podobnosti kandidata za obavljanje posla. Konačno, kandidatkinja analizira i problematizuje mogućnost generalizacije nalaza bazičnih istraživanja na situaciju selekcionog intervjuu, te formuliše problem, ciljeve i hipoteze istraživanja.

Metodski deo istraživanja obuhvata opis uzorka kandidata i procenjivača, instrumenata za samoprocenu i procenu bazičnih dimenzija ličnosti, testa inteligencije, skale za procenu inteligencije i skale za procenu podobnosti kandidata za obavljanje posla, kao i procedure istraživanja. Nakon toga, prikazan je način obrade podataka, tj. opis LIWCser programa za automatsku analizu teksta koji je korišćen u istraživanju, kao i statističkih analiza upotrebljenih za obradu podataka.

Poglavlje rezultati počinje prikazom inicijalne analize tekstova, tj. prikazom zastupljenosti i karakteristika kategorija verbalne produkcije u selekcionom intervjuu, karakteristikama mera inteligencije i ličnosti dobijenih samoprocenom i procenom, kao i karakteristika mera procene podobnosti kandidata. Nakon toga, sledi prikaz odnosa verbalne

produkcije sa inteligencijom i crtama ličnosti dobijenih samoprocenom, zatim su prikazani rezultati korelacione analize između verbalne produkcije i procene inteligencije i osobina ličnosti, da bi na kraju bili prikazani rezultati ispitivanja povezanosti verbalne produkcije i procene podobnosti kandidata za obavljanje posla. Konačno, rezultati su diskutovani i izneti su zaključci istraživanja.

Pokazano je da su za razliku od svakodnevnog govora, u poslovnom kontekstu manje zastupljene reči koje se odnose na emocije i biološke procese, a više veznici i reči koje se odnose na posao i kauzaciju. Takođe, odnos verbalne produkcije sa inteligencijom i samoprocenjenim crtama ličnosti, kao i sa procenom inteligencije, ličnosti i podobnosti kandidata u izvesnoj meri odgovara bazičnim istraživanjima. Sa druge strane, postoje i izvesne razlike u manifestaciji Poštenja, Emocionalnosti, Saradljivosti i Otvorenosti u verbalnoj produkciji. Konačno, u selekcionom intervjuu se za procenu Poštenja, Saradljivosti, Savesnosti i inteligencije koriste donekle različiti verbalni znakovi u odnosu na svakodnevni govor. Delimičnu potvrđenost hipoteza istraživanja kandidatkinja objašnjava specifičnostima konteksta u kojoj se ispoljava verbalna produkcija, tj. razlikama između selekcionog intervjua i svakodnevnih situacija, a interpretaciju dobijenih rezultata upotpunjuje pozivanjem na rezultate ranijih istraživanja. Konačno, kandidatkinja zaključuje da je verbalna produkcija značajan izvor informacija o karakteristikama kandidata relevantnim za posao, ali i igra značajnu ulogu u donošenju suda o karakteristikama kandidata, kao i da analiza verbalne produkcije ima potencijal da bude korisna dopuna postojećim tehnikama selekcije.

Na kraju rada, kandidatkinja prikazuje značaj istraživanja, u teorijskom, metodološkom i praktičnom smislu, navodi implikacije za buduća istraživanja i osvrće se na ograničenja sprovedenog istraživanja.

Naučni doprinos

Doktorska disertacija Sofije Čerović, koja se bavi ispitivanjem odnosa između karakteristika kandidata, verbalne produkcije kandidata i procene karakteristika kandidata i podobnosti za obavljanje posla u selekcionom intervjuu, ima kako teorijski tako i praktični značaj. Pre svega, u pitanju je prvo istraživanje koje se na obuhvatan način bavi verbalnom produkcijom u selekcionom intervjuu. Ono analizira kako samu verbalnu produkciju u datom setingu, tako i povezanost različitih aspekata verbalne produkcije sa karakteristikama kandidata i procenom intervjua. Takođe, ovo istraživanje predstavlja prvo koje je nastojalo da utvrdi kako se opšta inteligencija manifestuje u verbalnoj produkciji, kao i to koji su

verbalni znakovi na osnovu kojih se procenjuju kognitivne sposobnosti sagovornika. Posebno je važno naglasiti da su u ovom istraživanju prikupljene informacije o verbalnoj produkciji u neeksperimentalnom setingu, te na ovaj način dobijeni podaci o odnosu različitih aspekata verbalne produkcije i inteligencije imaju visok stepen značaja za razumevanje načina na koji se kognitivni kapaciteti ispoljavaju u komunikacionim medijima. Dodatno, mali broj ranijih istraživanja bavio se pitanjem procene psiholoških karakteristika osobe na osnovu jezika, a ona su po pravilu kao materijal za procenu koristila tekstove, a ne audio snimak govora. Drugim rečima, ovo je jedno od retkih istraživanja koje se bavilo analizom usmenog govora, te doprinosi razumevanju načina na koji se psihološke karakteristike komuniciraju u usmenom govoru i omogućava kontrastiranje sa dosadašnjim nalazima dobijenim na osnovu pisanog govora. Dalje, u ovom istraživanju ispitivano je da li su nalazi dosadašnjih istraživanja nezavisni od konteksta u kom se verbalna produkcija odvija. Tako, većina istraživanja odnosa bazične strukture ličnosti nisu uzimala u obzir kontekst u kom se verbalna produkcija odvija ili su analizirali podatke o verbalnoj produkciji unutar eksperimentalnog setinga.

Poseban teorijski ali i praktičan značaj ovog rada je što omogućava uvid u to na koji način i do koje mere se nalazi bazičnih istraživanja mogu detektovati u visko specifičnim i relevantnom praktičnom kontekstu. Na toj liniji, poseban značaj ovog istraživanja je njegova visoka ekološka validnost, jer je sprovedeno u realnim uslovima, tj. podaci su prikupljeni u realnom procesu selekcije, što ih čini visoko primenjivim i generalizabilnim na dati seting. Takođe, ovo istraživanje je jedno od retkih koje ispituje dimenzije van Petofaktorskog modela ličnosti, kao i verbalne znakove koji se koriste za procenu specifičnih konstrukata u selekcionom intervjuu. Konačno, važno je istaći da način na koji je istraživanje koncipirano predstavlja svojevrsan pokušaj obuhvatnog bavljenja problemom uloge verbalne komunikacije u procesu selekcije, te se verbalna produkcija ne dovodi u vezu samo sa psihološkim karakteristikama kandidata na osnovu standardnih testova samoprocene već uzima u obzir i procenu karakteristika ličnosti od strane eksperata na osnovu verbalne produkcije. Drugim rečima predloženo istraživanje pruža podatke koji omogućavaju izvođenje zaključaka o procesima i pojavama centralnim za oblast selekcije kao uže grane organizacione psihologije, kao i psihologije individualnih razlika.

Praktična važnost ovog istraživanja ogleda se u ispitivanju mogućnosti upotrebe automatske analize verbalne produkcije kao dodatne tehnike selekcije, s obzirom na to da je usmeni govor relativno automatizovan/implicitan proces te se na osnovu njegove analize

mogu steći informacije o kandidatu koje ne podležu istim ograničenjima kao tradicionalne tehnike selekcije.

Zaključak

Doktorska disertacija kandidatkinje Sofije Čerović predstavlja originalno i samostalno naučno delo kojim su u celosti ispunjeni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Kandidatkinja je u svojoj disertaciji demonstrirala punu istraživačku zrelost i kompetentnost. Njena disertacija pruža relevantna teorijska i praktična znanja o ulozi verbalne produkcije u selekcionom intervjuu koja u dosadašnjoj literaturi nije dovoljno istražena.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati naše pozitivno stručno mišljenje i kandidatkinji Sofiji Čerović odobri javnu odbranu doktorske disertacije „Primena analize verbalne produkcije u selekcionom intervjuu“.

Beograd, april, 2018. godine

Komisija:

Prof. dr Goran Opačić (mentor)
Filozofski fakultet, Univerzitet
u Beogradu

dr Jovana Bjekić (drugi mentor)
Institut za medicinska
istraživanja, Univerzitet u
Beogradu

Prof. dr Goran Knežević
Filozofski fakultet, Univerzitet
u Beogradu

Doc. dr Danka Purić

Filozofski fakultet, Univerzitet
u Beogradu

Prof. dr Milanko Čabarkapa
Filozofski fakultet, Univerzitet
u Beogradu
